

J. J. n.
ACADEMISKE Afhandling,
Om

Fångelser,

Med Wederbörandes Samtycke,

Under

Oeconomiae Professorens och Ledamotens af Kongl.
Wasa-Orden, Kongl. Wetensk. Academ. och Wet.
Societ. i Upsala samt Kongl. Sw. Patriot.
Sällskapet.

Herr DOCT. PEHR
KALMS

Inseende,

Utgifwen och förswarad

Af

MATTH. ALRIC CASTRÉN,

Österbotninge

3 Åbo Academ. Öfre Låro Sal. d. 20 Dec. 1776.
f. m.

A B D,

Tryckt hos Kongl Acad. Bock. JOH. C. FRENCKELL.

Såsom det ibland fördärfwade menniskjor icke kan wän-
 tas, at alla skola wara Raghdige, och i synnerhet
 hela Samhället gifwas, där inga misddådare fin-
 nas; så hafwer den allmänna säkerhetens wård och
 bibehållande gjort det til nödvändigt, at häckta så-
 dana ostyriga medborgare, som misbruka sin frihet at störa
 andras lugn och sällhet. För den ordsaken hafwa Sängelser
 i alla Stater blifwit inrättade; dessa tjena desutom, at affräc-
 ka andra från lasters begående; de äro derför et wigtigt före-
 mål för Högste Magtens omsorg. I anseende til sin affikt äro
 de af twänne slag: nämligen dels sådane häckten i hwilka med-
 borgare inmanas, som blifwit angifne och misstränkte för så grof-
 wa misgärningar, at de förmodas genom flykten skola radda
 sig undan sin förlösta straff; och dels sådane Straff-hus, i
 hwilka öfwerbewiste Lagbrytare förwaras, at plikta för sine on-
 da gärningar, antingen blöit genom sin Frihets förlust, eller ock
 genom wise ålagde arbeten och olägenheter. Wid bägge för-
 drar menniskligheten och Samhällets bästa, at en nogare up-
 märksamhet fästes, än ofta synes ske. Mine swaga krafter til-
 låta mig wäl icke, at nog grundeligen och fullständigt utföra et
 så wigtigt ämne; men, såsom et Academiskt prof, wägar jag
 dock, at til Läsarens ompröfwande och mognare Mäns närmare
 utredande, derwid anföra några enfaldiga anmärkningar. Mit-
 ne tränga gränser tillåta mig icke, at sträcka min upmärksam-
 het til bägge omsförmälte slagen af fängelser; utan wil jag egen-
 teligen betrakta endast den förra Arten, eller dem, i hwilka an-
 gifne och misstränkte, men ännu oförwundne, eller åtminstone icke
 uteligen dömda personer förwaras, på det de icke genom flyck-
 ten

ten måge undgå den Öfwerhetens näppt, som de för sina gärningar kunna befara och förtjena.

§. 2.

Det kunde wid första påseendet synas, som desse slags fängelser wore i allmänhet et ingrep emot det hågn och den säkerhet, som hwar medborgare bör äga, så länge han ännu om någon misgärning icke Lagligen är öfvertygad; Han tyckes alt därin-til af Öfwerheten böra anses för oskyldig, emedan det är möjligt, at han i sanning så är: Den wore i mennisklighetens Historia mycket okunnig, som kunde tro, at hwar och en, som blifwit häktad, wärkeligen är brotlig. Men hela Samhällets wälfärd, som är den yppersta Lagen, gör denna utwäg, och således samwål den olägenhet, som därigenom äfwen oskyldige medborgare ibland kan tilflyndas, nödwändig. Utom en qwick wärkställighet är all Lag död; och om icke fruktan för straffet, och misstrostan at undwika det, skulle tygla misdådaren, så wore osäkerheten för hwar medborgare osjämförligen större. Man måste således wälja den mindre möjliga olägenheten, för den wissa större. Huru många grofwe misgärningsmän skulle då blifwa straffade, om de icke förut, och innan de hunnit sluteligen öfwerbewisas, i tid skulle gripas? Wisse brott, såsom myteri och upror, äro ock af den beskaffenhet, at de icke kunna hämnas, om man icke straxt går sig försäkrad om deras personer, som dertill tyckas wara anstiftare. Faran för oskyldige medborgare at warda häktade, kan ock icke uti wäl inrättade Samhällen, där menniskliga och wisa Lagar råda, wara alt för stor. Förhåller det sig annorlunda, så är sådant Lagarnes fel, som då i den delen böra och kunna ändras. Rättigheten at häkta någon som icke uti uppenbar ogärning bar åtages, bör icke lämnas enskilde personer (a), utan endast tilförordnade

(a) Hwarföre Lagen i 20 Cap. 7. §. M. B. anser den hafwa brutit edsböde, som kastar eller binder någon öfverwunnen utan uppenbar mis-

Ambetsmän, som mera orwäldogt kunna pröfwa de skäl, som dertill gifwa anledning; För desse bör icke wara tillåtit at fånga någon medborgare utan wigtiga anledningar (b); Hwilkén medborgare eller ock Ambetsman, som utan tydliga skäl beröfs war någon sin Frihet, eller dertill är wällandé, bör derföre afswarsamt straffas, i mon af sin större eller mindre wårdslöshet eller ondskä; och den ofskyldigt lidande förhjelpas til fullkomlig nprättelse och skadestånd (c). När alt detta noga aftas, så är ej lätteligen at befara, det ofskyldige medborgare ofta häftas.

Men

gärning, där han må gripas och häftas före. Men då någon grof misgärningsman warder funnen å färst gärning, är ej allenast lösligt, utan ock en skyldighet, at gripa honom. Jfr. 1. Cap. 2. §. Et. W. och om tjuftwar i synnerhet 40 Cap. 8. §. M. W. Se äfwen Kongl. Resolution af den 29 Oct. 1725, som stadgar, at om uppenbar wåldsamhet eller dråp sker på wägar, så bör den skyldige straxt af de närwarande, eller å annan händelse, med andras, så wäl som Krono-Bejälternes tilhjelp, efterläs och gripas.

(b) Fördenksfull är nödigt at förut af Ragen wisa skälige anledningar fastställas, i följe af hwilka någon får inmanas i häkte. Jfr. Kongl. Bref af den 1 Dec. 1692, som stadgar, at ej någon af blotta misstankar bör gripas.

(c) Det är bekant, huru i England äfwen de Högsta Ambetsmän, när de lätt häfta i ågen som befinnes ofskyldig, dömmas til at gifwa honom ansenlig ersättning. Hets och gynnas de mera, och anses, då på deras sida icke wisar sig en uppenbar arghet til den fångslades föroländande, hafwa Præsumtionem pro se, som Juristerne tala. Jfr. Kongl. Förordn. af den 9 Martii 1733. Man befara nämligen, at de i annat fall skulle afsträckas ifrån sin skyldighets fullgörande, at nitiskt befordra misgärningsmän til straff. Hwarföre ock den näst, til hwilkén de genom sin fästas misbruk i denna delen gjordt sig skyldige, plågar lindras, när det pröfwats skedd af oförsiktig och otidig iswer för det allmänna. Jfr. Ehrenstråles Jurispr. Crimin. 3 Afdeln. VI. Cap. 6. §. På det deras lidande måtte mildras, som för dessa ordsaker af Ambetsmän ofskyldigt wis blifwit bragte i fångelse, och i synnerhet deras, som blifwit häktade af mindre skälige anledningar, til desto större styrka för den allmänna säkerheten, tyckes, äminstone stundom, billigheten fordra, at åt den ofskyldigt fångslade af allmänna medel bewiljas ersättning för den stada fångslandet honom tilfogat.

Men om det dock någon gång sker, så bör det anses för en olycka, hvilken i et Samhälle äfwen så litet som Rån, Dråp och tillfälliga skador, kan aldeles förekommas. En angelägen försattning är ock det, at så snart någon är fångslad, ranssättning öfwer det brott, hvarföre han besätles, ofördröjligen anställas, at ei allenast misgärningsmän må befordras til snar näpft, och således Lagbrötarens fräckhet hämmas, utan ock den oskyldige icke länge lida, eller hans fiender få hugna sig af sin ondskas framgång; under et långvarigt häfte kunna jänwål witten dö bort, och andra skäl til sannings upiäckande förswinna. At förtiga den onödiga kostnad Kronan åbringas medelst Fångars underhållande längre tid än nödwändigheten fordrar (A). När uti fångelser menniskior sucka, hwilkas brott och personer blifwit aldeles glömda, eller äro ofkända, så kan wäl icke något mera ofelbart bewis til elaka försattningar, och en slätt Regering gifwas. Man erinre sig, hwad som är allmänt bekant om Inquisitionens Domstolarne i Spanien och Portugal, de så kallade Lettres de Cachet i Frankrike, och flera dylika seder i andra Länder; medelst hwilka den häftade betages tillfälle at urskulda sig emot en ohemul angifwelse, och af sine försvärad och fiender utkräfa en billig uprättelse. Hos oss är wisligen stadgat, genom Kongl. Bref af den 26 Maji 1693, at alle Gouverneurer och Landshöfdingar böra som tidast til Hof-Rätten insända förteckning på de i orten sittande fångar. 3fr. härmed 11. §. af Kongl. Instruction för Justitiæ Cancellaren af den 9 Martii 1770, hwarest stadgas, at Kongl. Majts Befallningshafwande böra låta författa wanliga Fånglistor hwarannan månad, och dem til Hof-Rätten insända, hwarest i brädden af Advocat Fiscalen bör antecknas, om och när målet til Hof-Rätten in-

(A) E. emwei på wederbörandes oförwäntiga wårdsöfverhet wårdsman, hafwa wi uti Hfwer-Intendenten Baron HÄRLEMANS Dagbok för 1749. pag. 32. på Tugstrifwaren i Landskrana, hwilken på tjugande året satt fångslig, och där kostat Kronan 7933 Dal. Kopmt; men sedan dock sans aldeles ofskyldig.

fommit, och hwad tilgiordt blifwit; Hwarefter Advocat-Fiscalen skal dem oföredröjeligen til Justitiæ Cancelleren inficka; hwilken, om han då blifwer warse, at med de mäs ransakning och afgörande på någordera stället onödigtwis blifwit drögt, bör redo derföre fordra. Til hwilken ända Håradshöfdingarne jämwäl äro befalte at utsätta Urtima Ting, då någon gifwes skuld för grof misshärning, och Laga Ting ej då faller snart in. Se 4. Cap. 1. §. R. B., Kongl. Bref af den 30 Octobr. 1666, den 26 Jan. 1688. Ifr. äfwen Kongl. Resol. och Förkl. til Landshöfdingen af den 9 Febr. 1684. För samaria ordsak är äfwen stadgat, at alle brottmål böra i Hof-Rätten utan drögsmål företagas och afgöras. Se Kongl. Brefwet af den 4 Maji 1693. Och at äfwen hälften af Bedamöterna skola sitta emellan Sessionerna för at afgöra grofwa brottmål. Se Kongl. Bref. til Dorps Hof-Rätt af den 18 Oct. 1688. Likaledes är förordnat at Håradshöfding skal å Tingstima taga misshärningsmål före, ibland de första. Se 2. Cap. 3. §. R. B. Ifr. härmed Kongl. Bref. af den 8 Oct. 1688. På det brottslige genom långvarigt fängelse ej måge ställas uti för swårt lidande, och straffet för dem icke sakna det eftertryck, som det til den brottsligas rättelse eller skräck och warning för Allmänheten genom skynsam wärkställighet äga bör, samt til förekommande äfwen deraf, at Stats wärket öfwer nödwändigheten icke må betungadt warda med underhålls gifwande åt fängslige personer, hafwer Kongl. Mått förordnat, at Underrätterne, så i Städer som på Landet jämwäl äro pliktige at uti sådana brottmål, som böra Hof-Rätten underställas, de förre inom fiorton dagar, och de sednare inom en månad, ifrån det ändteligit utslag gifwes, til Hof-Rätten insända sin ransakning och dom wid Tre Dal. Silfmit för hwar dag, någor dermed öfwer denne tid utreblifwer. Se Kongl. Bref. af den 18 Nov. 1762, och Rgl. Åbo Hof-Rätts universal af den 7 Dec. 1762. Jämwäl Kongl. Bref. af den 15 April 1774, och Kongl. Åbo Hof-Rätts univ. af den 9 Maji 1774. Äfwen som Rättegången i brott-

brottmål bör efter möjligheten förkäras. Se Kongl. Bref. af den 18 Oct. 1750, och Swea Hofrätts Bref af den 3 Nov. 1750. Jfr. ock Constantii och Graciani märkelige Lagar &c. Cod. Just. Lib. IX. Tit. IV. Leg. I, II, V.

§. 3.

Som alltså både nödvändigheten fordrar och billigheten tillåter, at för swärare brott angifne och skäligen misstänkte personer måge tagas i förvar, til deß öfwer dem behörig ransäkning hinner anställas; så böra til den ändan tjenliga häkten eller fängelserum tillräckeligen rått i Landet finnas anlagde, at de wid förefallande behof måge wara til hands, och Allmogem icke betungas onödigt wis med fängskjuts, samt at de fängslade ej gifwas tilfälle at under längre wägs förstande undkomma på flykten. Swarföre ock Sweriges Lag i B. B:s 26 Cap. 4. §. stadgar, at fängelser böra inrättas wid hwart Tingställe, där misshandlingsmän måge i förvar hållas. Hwar förutan större häkten, dit de fängslige ifrån flere ställen kunna instickas, böra finnas på den ort, där Högsta Executions-Ämbetsmännen i hwarje Landskap hafwa sit säte; efter därstädes kunna fogas lämpeligare anstalter til Fångarnes bewakning, och bättre tillsyn hafwas både öfwer dem och deras Wäktare. Såsom ock, där öfwer Rätt är, ej bör saknas fängelse-rum, hwarest de anklagade kunna förwaras, då de icke, til winnande af närmarre ljus i saken, af öfwerdomaren måste höras.

§. 5.

Hwad beskaffenheten af sådane fängelse-rum eller häkten, om hwilka här är fråga, egenteligen widkommer, så är tydeligt, at de böra så byggas och inrättas at de äro säkre. Som hela ändamålet af häkten och angifne människors fängslande, är, at försäkra sig om deras personer intil deß de Lagligen hunnit antin-

antingen befrias eller bindas wid brøttet, så blifwer, om icke deras bewakning göres säker, hela anstalten säfång och onpzig. Denna egenkap af håkten eller fångar är så mycket nödwändigare, som at den allmänna tryggheten störes långt farligare af fångslade personer, när de genom flykten undankommit, än om de samma aldrig blifwit häktade; ty som de då ej töras offentligen wisa sig, så hafwa de ingen annan utwäg at uppehålla lifwet, än at de röfwa och stjåla, hwarigenom fredliga underfåres egendom och ofta afwen lif blorstales. Til fångelse-rummens säkerhet bidrager mycket helfwa deras belägenhet, när den är sådan, at fångarne derifrån icke lätt kunna undankomma, och icke eller för någre deras djerfwe och tiltagne medhållare gifwas tilfälle at göra dem bistånd. Hwarföre de plåga byggas inom Fästningar, Städer, stora Byar eller med murar omgifne orter, på omflutne öar m. m. Sjelwa Fångarhusers byggnad, bör desutom göras fast och stark, at alla försök at bryta sig ut genom dem, medelst goda grundwalar, samt dörrars och fensters bewarande genom galler och bomar m. m. göras feukildse. Tråhus wål bygde äro wål swåra, at bryta sig ut igenom; men deras mindre waraktighet och flera ordsaker, göra dem icke tjenliga, at til större håkten förelås. Stenhus rikigt upmurade och inråttade, äro hårtit de bästa. Tilräckelig wækt til fångarnes bewakning bör derintre bestås, hwarigenom ofta de mord och wåldsamheter kunna förekommas, som Arrestanter plåga begå på Wackten, för at komma på fri fot; ty då en Wackte Karl skal hafwa bewakning öfwer 6 til 10, och ofta flera fångar, som äro måstadels insatte i et rum, så är ej annat at förwänta, än at de som tidast skola försöka, at öfwerwåldiga honom, ehuru han ock må vara bewåpnad. At wackten tilhållas at bo nära intil fångelse-rummen, såsom i samma bygning, torde ock ofta tjena at förekomma fångars flykt, emedan Wackten då, af något owanligt buller m. m., kan straxt få anledning til misstankar. Alla sådane wårkning, hwaraf

Sångarne kunna betjena sig, at antingen besfordra sin flykt, eller skada sig och andra, böra på det nogaste af dem tagas. En sorgfällig tilsyn öfwer Bakten, bör äfwen til de angelägnaste medel, at besfordra säkerheten af fångars förvarande, och at de straffas allvarsamt, som genom vårdslöshet gifwa fångarne tillfälle at undkomma; Hvarföre vår Lag stadgar i 19 Cap. 3. §. M. B. at om Baktkarl släpper fånga lös af försummelse eller wangibunn; miste tjenst sin, och plikte dertil med böter, fängelse, arbete eller spö, alt som försummelsen eller ock den undkommas brott är. Zfr. Kongl. Bref af den 11 Dec. 1755. Ännu mera och strängare böra de af Bakten straffas, som upsåteligen och genom öfwerenskommissie med fången eller hans wänner, låta honom rymma. Zfr. Kongl. Brefwet af den 20 Febr. 1752.

§. 5.

Dels afseendet på den omförmåtte säkerheten; dels ock det barbarie och den grymhet, som herrskat hos alla Folkslag i äldre tider, hafwa wållat, at de til fångelser utsödr underjor dessa kulor, torn, kalla, mörcka och tränga hwall m. m. Jag wil nu icke undersöka, huru tjenlige desse kunna wara til at uti dem til straff inkasta öfvertygade grofwe misgärningsmän; men då frågan är om förvaringsrum för medborgare, som antingen bewakas til des de hinna besfordras til det dem tilerkändes straff, eller ock ännu icke blifwit en gång hörde och brottligge befundne, så bör menniskligheten ryja wid blotta åtankan af et sådant förfarande. Det är wanhederligt för våra tider, som wisja kallas uplyste, at dessa qwarleswor af wildhet och mörcker ännu mångenstädes bibehållas. Man plågar wäl til deras försvar anföra den kostnad, som Kronan igenom nya och tjenligare Sångerrums inrättande skulle ådragas; men hwilken oförståelig, öwärdig och nellig besparing är det icke för et helt Rike? hwilken ärligen kostar flera hundra menniskors hälsa, wäl

wälsfärd, ja lif; ibland hwilka dock ofta många äro offsyldiga
 och äro kunna bringas til förbättring. Et en gång på förslä-
 daga sätt inlämnadt Fångarhus, fordrar nu sedan icke så odrage-
 lig kostnad til at underhållas; och frågan är här icke om nå-
 gon grannlåt. At påstå det fang lse rum icke kunna göras så-
 tre utan at tillika wara ohyggelige, Fulle röja en löjelig ofun-
 nighet i Byggnadskonsten. Bakham til yn kan desutom myc-
 ket förminskat farhågan för fångars undanrymmande. Hwar-
 före byggas då Fångelser så ryslig och plågsamme? Den an-
 dra egenkapen af häkten, bör alltså wara, at de äro hyggeli-
 ga, icke mörka, kalla, fuktiga, och osunda. En del af de i
 fångelse inntagne personer besittas sedan offsyldiga; andra öfwer-
 mygas wäl wara mindre eller mer brottsiga: men brottet är dock
 ej större, än at det kan med skäligt trepps sträff, eller rågon-
 tids arbete i Fästningar eller Fuktus försonas; ej allenast de
 förra, utan ock många af de sednare, sedan de undergått sit
 sträff, kunna ibland blifwa mycket nyttiga lemmar i det allmän-
 na. Men om Fånghusen äro fuktiga, mörka och osunda, tun-
 na fångarne så en sådan stöt på sin hälsa, at de sedan blifwa
 sjuklingar måst förlora deras lifstid. Det allmänna förlorar då
 derigenom ganska mycket. Dersföre är högst ödigt at detta för-
 sörmis. Straffen böra nu ej heller i de flästa fallen wara
 så hårda, at derigenom wälsfärden förspilles för den straffade,
 och at de göras oduglige at widare gagna det allmänna; hwar-
 på sewen 5 Cap. 5. §. St. B. hafwer afseende. Jfr. Ehren-
 stråle Proc. Crim. Cap. XVIII. sid. 297. §. 39. och s. 303. §. 52.
 i samma Cap.; Hwarföre skola fångelser då så inrättas, at häls-
 san i dem bör nödvändigt förloras? Den grundsatsen kan ic-
 ke nog ofta utrepas, at de icke böra anses för straff och plågo-
 rum för dömda misshandlingsmän, utan för blotta förvarings-
 rum för medborgare, hwilkas undanflykt man befarar (a); At
 desse

(a) Career enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi
 debet, heter det i Rousseauesagen Digest. L. XLVII, Tit. XIX de Pa-
 nis Leg. VIII. §. 18. Baron PUFENDORF utlåter sig, i sin Def de Ju-

Deſe ofta äro ofkyldige, och böra, så länge de ännu icke blifvit
 fullt igen förhörd och dömd, åtminstone anses såsom til åfvens
 tyrs sådana; och at altså försarandet med dem bör derfver lämnas.
 När ändamålet af häkten utan grymhet och fångarnes
 plågånde kan winnas, hwarföre skola de beröfwes rättigheter,
 hvilka dem både som menniskor och medborgare tillkomma? Det
 är för en medborgare olägenhet nog, när han på ogrundade,
 ehuru ofta stenbara anledningar, kan häktas; utan at han ännu
 skal wråkas i et fångelse som ensamt är plågsammare än de
 flästa straff som lagen för öfverbewiste misddådare utsätter. När
 allmänna säkerheten gör det nödigt, at jämwal ofkyldige medbor-
 gare ibland måste häktas, är det då icke så mycket angelägnare,
 at sielfwa Fångelserna göras drägliga? Om man och wille
 antaga den orimneliga, samt emot allmänna erfarenheten och
 sunda förnuftet stridande satsen, at alla som häktas straxt bö-
 de anses för wärckeligen brottlige, så kan ju ändock häktet än-
 nu icke anses för et straff, emedan ingen kan straffas på blot-
 rå misstankar, innan han wid ransakningen til gärningen för-
 wunnen är; Och hwad öfwer det i lagen utsatte straff tillfogas
 sielfwa misddåden, är oförrätt och grymhet. Han försonar ju
 tillräckeligen samhället genom det i lagen utsatte straffet, och
 mera ondt har det icke sedan rättighet at honom pålågga.

B 2

en

re Nat. & Gent. L. VIII. Cap. III. §. IV. såunda "när någon fångsl ö enast
 til den ändan, at han icke må taga flykten, så är det egentligen icke något
 straff; ty i gen en straffas i man han är dömd. Det strider således emot
 den Naturliga lagen, om en menniska, som ännu hwarken är förhörd eller
 dömd, genom häktandet, et större lidande tillfogas, än nödwändigheten at håll-
 ta honom i förvar fordrar; så at om det skedd, bör han derföre njuta ersättning,
 eller straffet sedan i samma mån lindras." Jfr. Cod. Just. LIB. IX, Tit. XLVII.
 Leg. XXIII. Efter den äldre Romerska lagen började man icke med at fäst-
 fångelse dem som woro anklagade för något brott; dertill fordrades, at de skul-
 le hafwa bekänt sin misgärning, eller at man hade bewis derpå. I annat
 fall, om den anklagade war en fri man, och annars någorlunda känd, så war
 det nog, at han stälde swärsgod borgen; med mindre han war en tjuv, mörd-
 dare, eller dylikt, som man ofta tager å här gärning. BARBEYRACS annär-
 ning wid PUFENDORFS nyssanfördt ord.

en gång onödigt hårda straff, äro menniskliga och hålsosamma; ty de göra folket hårdt, och reta det at af förwiflan föröka sina brott; mycket mera är det obilligt, at ännu onödigt wis tilfoga menniskjor öfwerflödiga plågor, utom hwad Lagen föreskrifwer, och til dess ändamåls winnande behöfwes. Ehuru wanartige medborgare måste och rätteligen kunna straffas, bör likwål menniskligheten jämnwål emot dessa olyck lika, så mycket mera så rum, som de, när man med Philosophiskt öga betraktar deras öde, ofta böra wara föremål kanske så mycket för vår medömkan, som för vår iswer och hat; En wårdslösad upfostran, elaka efterdömen, ondt sällskap, förledande tilfällen, brist, tanklöshet och flera dylika omständigheter, hafwa merendels störtat dessa uslingar i brott, för hwilka de skulle hafwa fasat, om de varit i annan belägenhet, och deras både hjertan och förstånd sorgfälligare blifwit bildade: Wången som med yttersta hårdhet israr emot dem, skulle, kanske, blifwit lika och stundom mera wanartig, om hans upfostran varit likadana, och han råkat i deras omständigheter (b). Staten bör handtera dem, som en Fader sina wanartige barn; han ager, men med et medlidande och ej med et förbittrade hjerta. Dertill hafwer jag trodt nödigt at påminna, emdan många anse all mennisklighet mot häktade, och ännu mera emot wårkeligen förwundne misdådare, för otidig, och tyckas tro, at ingen grymhet emot dem är obillig; hwilket fäseliga tankefätt, man snart kunde tro hafwa varit rådande i de flästa Rikens Lagstifning, när man besöker de flästa Folslags fånghus.

S. 6.

(b) Wår ypperlige Skald sjunger dertfore om sådana uslingar:

I möter och förakt, du från din barndom lämnas,
På menniskjors ofördrätt dit glömda wäsend hämnas,
Din hårda fostrings-art, i wildhet bryster ut.
Du wårdar ej den Lag hwars skydd du aldrig njutit.
I ånger och i brätt, ha dina dagar flutit

Och så et skamligt slut.

Menniskans nöjen och Elände, Witterh, Arb. II. Tom. f. 142.

Mennekligen invättade Fångarhus, böra således vara 1. ljusa, så at de af fångarne, som vilja något lysla, måge kunna nyttja sin syn derwid. Mörka rum förorsaka depntom ångstan, til hwilken fångarnes tilstånd ändoe gör dem nog benägne; de bitaga dem således matlusten, och nutrition, samt förswaga och bentia krafterna. Rummen böra förden skull vara försedde med någorlunda stora och tillräckeliga fester; genom starelka galler och andra försiktighets mått, kan dock fullkomligen förekommas, at ej fångarne igenom dem kunna komma ut på stycken. Hwad skäligh grund kan allså dertil upgiswas at Fångarum skola vara mörka? at de skola vara djupt ned insänke i Jorden m. m.? Hækten böra 2. vara tillräckeligen warma; hwilket i våra kal-la Nordiska länder i synnerhet bör wårdas. Dertil hör, at de äro wäl byggde och underhållne, hafwa hela golf, äro fria för skadeligt drag samt försedde med goda spisar eller Kafelugnar, och at tillräckelig wed bestås til deras upwärmade. Det är ock högst angelägit, 3. at Fångarummen icke äro fuctrige, utan byggde på torra ställen, och tillräckeligen uphöjde. Likaledes böra de 4. ej vara för mycket täpta, utan hafwa tilgång til frisk luft, hwilket befrämjes derigenom at rummen äro nog höga och rymliga; och at nödig wädrwärling dem förskaffas. Sedan böra ej för många fångar packas in i et rum, på det at deras urdunstningar, som stadna innom rummet, ej snart måtte skänna luften, och förorsaka sjukdomar, ja sielfwa döden. Man wet, at den luft, som länge står täpt i et rum, blifwer förgiftig, ju längre, ju mera, utaf luftens blotta stikastående; hwad skal då icke ske, när flere personers urdunstningar, uti et trängt och tilstängt rum, ännu tillkomma? Derigenom hafwa ofta smittosamma sjukdomar ej allenast uti Fångarhusen upkommit, utan ock sedan därifrån med fångarne öfwer hela Landet blifwit utspridde, och bortreft många hundrade medborgare; så at Staten ofta särt dyrt betala sit omenekligen förfarande med de fång-

flige. Detta hafwer öpnat ögonen på en del Folkslag, som
 derföre förskaffat fångarne i denna delen någon lindring; hwari
 dock ännu mycket brister. Här om wil jag låta en kunnig och
 berömd Läkare tala, nämligen D. JOHAN GEORG ZIMMER-
 NAN, uti sin wackra bok von der Erfahrung in der Arznei-
 kunst, II. Th. IV. Buch. V. Cap. Sedan han berättat den
 ömkeliga Historien om 146 Engelsmän, som Under Konungen
 i Bengala år 1756 efter eröfringen af Fort Wilhelm (et En-
 gelskt Factorie i Calcutta) låt kasta i et trångt och instängt
 Fångelserum, försedt endast med en glugg i muren, hwarest 123
 af dem, døde innom et dygn; (hwarom man äfwen läser uti
 WESTERDALS Underrättelse om hälsans bew. s. 42.); fortsar
 han pag. 190. följ. sålunda: "Rämnväl i Europa har en instängd,
 och genom Folkets myckenhet förutnad lust, uttrat lika wärk-
 ningar. År 1577 blef i Oxford hållen undersökning öfwer nå-
 gre misgärningsmän, uti en kammar, uti hwilken Domaren,
 Adeln och nästan alla närwarande personer, trehundra til an-
 talet, hastigt døde; hwarföre och Engländerna kalla denna
 dagen den swarta Rättgångsdagen. Det samma hände för wid
 på 40 år sedan med lika omständigheter uti Taunton. Om
 sommaren år 1750, utbröt i London wid några misgärnings-
 mäns dömmande en högsifartig feber ibland Domarena och de
 närwarande, som blef jämwal genom Kläderna smittosam, af
 hwilken en orrolig mängd Folk nästan på stället døde. Orsa-
 ken til dessa förfärliga wärkningar ligger uti så många wemni-
 stfjors, i brist af förnyad lust, förutnade utdunstningar. Af
 samma orsak härfluta lika wärkningar i oidenteliga Hôpitaler,
 wid Armeeer, på Skepp och i gemen på alla instängde ställen.
 Uti Fångelser är den deraf härörande sjukdomen en egen och
 ny art af Feber, som man i England kallar Fångelse-Febern,
 (Febris Carceralis). Denna Feber, som går ut på en Klack-
 Feber (Febris Petechialis) är allmän i de Engelska Fånga-
 husen, och härflyter af intet annat än den omförmälte lustens
 förskänning. Man wet at i England fångarne sällan nödgas
 äta

dra stäcket under fötterna, eller annan osund spis. De hafwa godt och tillräckeligt watten, de äro wäl kläddes, och lida intet af blåst och oröader; men den snuka fången blifwer icke skild ifrån den friska. PRINGLE hänteder derföre Gånge-Gebern ifrån örentlighet, folckets mängd uti en innesluten luft, och den der af förorsakade förrutnelsen. Ventilatorn war således uti Londonste fängislerna ganska nödig; man hafwer ock genom denna machin uti fängelset Savoyen fullstoligen förekommit dödeligheten." Jfr. ock härmed Lif-Medic. D. KIERNAN-IDERS utkast til *Medicinal-Lagsharen* X. Cap. §. 118. s. 323. följ. Gångarne böra derföre släppas ut, när utanförre Gånghuset är en wäl förwarad gård, 2, 3 eller flera gånger om dagen, emot det som nu på många ställen är brukeligt, (nämligen at de så gå ut allenast två, högst tre gånger i dygnet,) på det de måtte få hämta friskt luft, och at de ej må nödgas lämna sina excrementer innom hus, af hwilka den upstigande stanken ännu snarare sprittar lusten.

§. 7.

Til nödwändige plikter emot fångslige, hörer widare 1:o at ej allenast rummen alltid hållas snygga och rene samt frias ifrån ohyra m. m., utan ock fångarne sielfwa tilhållas at snygga sig, så at de ej fastna för skabb och smittosamma utslag, m. m. som både bidrager at mera förskämma lusten, och först plågar dem sielfwe, samt sedan ansicker andra. Hafwa Gångar sielfwe råd at bestå sig mat, kläder och sådane beqvämligheter, så böra 2. i alla dessa delar inga hinder eller svårigheter dem i vägen läggas; ej eller wänners, släges och andra medlidande menniskjors biträde dem betagas; hwilket wore en lika så obillia, som onödig grumhet. Men kunna de ej sielfwe föda och kläda sig, såsom då de äro arbetskarlar, som lefwat af sina händer, eller annors fattige, så bör Kronan tarfweligen förse dem med bägge desse nödwändige behof. Til öfwerflöd äro de ej berättigade; men böra ock icke genom hunger, och

en ohyttig nakenhet beröfwat hälla och lif. Ty då Staten
 til sin säkerhet häftrat dem, intil deß deras föregifna brott hun-
 nit undersökas, så är den ock pliktig, at underhålla dem un-
 der den tid de sakna full frihet, at sielfwe försörja sig. Folk
 af bättre stånd, hafwa gemenligen utwäg at sielfwa bidraga
 til sit uppehälle: men äro de dertil oförmögne, så tyckes billig-
 heten fordra, at de efter omständigheterna njuta litet bättre
 wilkor; emedan Fångelsers olägenheter annors skulle blifwa för
 dem mycket större och swårare, än för ringa folk. Den föda
 som bestås fångar, bör altid wara både tillräckelig, sund och
 renlig; och ingalunda sur, hård och förskämd; hwareigenom de
 smittosamma sjukdomar, som af den instängda luften desutom
 nog äro at befara, göras ännu oundwikeligare; at förriktiga hwad
 billigheten och nunniffligheten härwid liden. Så de sund och
 färsst mat, så kunna de ock med mindre deras, til nödorst be-
 spisas. Huru mycket en fånge bör få, måste efter tider och
 nödwändighets warors olika pris utfattas, så at de altid kun-
 na komma til rått. Då i Kongl. Brefwet af den 13 Dec.
 1737 utfattes til deras underhåll 12 öre (som wisserligen ej
 war för mycket), i det fall Spanmålen skulle kosta 15 Dal.
 Runt, så ses at de emot Spanmålen och matwarornes pris
 nu för tiden äro mycket lidande. På friskt och godt watten
 såsom til helsans bibehållande högst nödigt, böra ock de fång-
 stige aldrig lida brist. Erhålla Fångarna sit underhåll i pen-
 ningar, så är ganska angelägit, at tilfalle skaffas dem til at
 så köpa goda matwaror för billigt pris; Hwarföre Fånghusen
 rätteligen anläggas wid Städer och stora Byar, der ynnog
 tilgång finnes på dylika waror. I synnerhet bör noga tiljes,
 at de medelst samwetslösa monopolier icke så tryckas, och
 framför alt at icke Waktbetjäningen får oinskränkt draga den-
 na handel under sig, och efter godtycke beskatta de arma fång-
 garne. Et bedröfligt exempel på fölgsderne härav, hade man
 icke många år sedan här i Åbo, förmedelst en Spinhus-Wakt-
 mästares egennytta. Statens egen förmån fordrar, at deß

Des medlemmar ej onödigt wis genom swält och elak medfart
 förderfwas, och om ej aldeles omkomma, åtminstone för sin
 öriga lifstid blifwa bräcklige och onyttige. Äro de ännu dertill
 ofsködlige, så kan ju et sådant barbariskt försärande hwarken för
 GUD eller förnustiga och billiga menniskjor förswaras. Hvad
 ersättning kan desse då tillerkännas, som swarar emot deras li-
 dande, kroppens förderfwande och hälsans förlust? Eller
 månne den skada Staten genom så många medborgares ochriste-
 liga upoffrande lider, ej är större än den omkostnad, som til
 fångarnes bättre underhåll fordras (a)? Högstnödigt är ock
 E

3. at

(a) Jag wil åter i öfversättning afse en berömlig Läkares utläs-
 tande, til inskräpande af mennisklighet wid så gars beinbände: "Om ic-
 ke fångset, säger han, är ålagt i stället för straff, om häktet är endast
 et förvaringsrum för en som är skuld under ransakning, så bör det wara
 af sådan beskaffenhet, som kan stå tillhops med en ofsködlig lif och hälsa:
 et långt och obryggeligt qwarhållande i fångelse, är en del af slietwa dö-
 den; i mon deraf som en brottlig, utom något lit förwållande, längre
 war t häktad, blifwer fördenfull det egentliga straffet lindrigare. Ty
 de som utstått de wedderwärdigheter som fångelse hafver med sig, hafwa
 redan rånt känsla af plågor, hwilket är straffets egentliga art, och hafwa
 för det nöje de kânt af brottets begående, försarit ymnig smärta; slietwa
 lagarne angående de angifnas förwarande, hafwa derom gjort anstalt,
 at den som ej är öfwerlygad eller dömd, icke må å nro undergå et straff,
 som fångelsens wedderwärdighet redan inbegriper. Dessa menniskjors dö-
 de är ömske lgt: de få en hård isis, de beröfwas en fri lust, som är lifwets ypper-
 sta näring, och tilkommer alla, jämwäl de uflaste, emedan det är en Gu-
 domlig skäl, som Demaren ej en gång bör beröfwa de dömd; de fåstas
 orörlige wid et ställe, som stenar eller ostron, och plågas af de plågenhe-
 ter som års-tiden hafver med sig, samt andre wedderwärdigheter som af
 örenligheten härstyta. Dessa fångelsens plågor kan man ej tabla, om de
 äro i stället för tortur, och med slit tilfogas den brottlige, som föraktar
 alla pinor, för at af honom utwiinga sanningen (här låter författaren
 af Tyfka seden förwilla sig). Men dem som hafwa något skäl för sin
 ofskuld, och ej ännu äro öfwerlygade, bör man ej förneka lifwets beqväm-
 ligheter, på det de icke, sedan de arbetat sig igenom, och lyckeligen utredt
 sin sak, måge likwäl wara usle och frärlige, samt med hälsans och ofta
 lifwets förlust, såsom rättwisans offer, synas hafwa kämpat för sanningen." JO. ERN. HERENSTREIT, *Anthropologia Forensis*, Sect. II.
 Membre, II, Cap. II, §. 4. pag. 609. sq.

3. at de fångar som blifwa fuka, icke allenast skiljas ifrån de friske, (at de icke måge smitta alla de öfrige, och sedan förödande fukdomar dermedelst kring hela Landet utbredas), utan ock så nödig skötsel samt Vårkares bivråde, så wida de sielfwe derom ej kunna draga försorg; hwarföre de böra bortflyttas til Lazarettet och Hospitaler. Kunna Fångar något arbeta, utan at deras bewakning derigenom hindras, så är 4. ostridigt, at det icke allenast bör dem tillåtas, utan de ock dertil efter omständigheterna tilhållas, såsom at slöda smått, skrifwa rent, binda nåt m. m., hwilket bör blifwa deras egen förtienst. Det är för dem ingen förmon at göra inter; tiden blifwer dem twärt om derigenom längre, och plågan större; både sinnet och kroppen upmuntras och stärkes genom arbete. Aldeles sysselsöke fångar plåga oftaft genom nya brott förlånga sit fångelse; de wånjas wid lättja, och blifwa således mer och mer skadeliga medlemmar för Samhället. Hwarföre ock Kongl. Bref af den 18 Martii 1748 stadgar, at alla fångar böra emot betalning arbeta något wist til sit nödiga uppehälle, hwaras öfverflödet skal lämnas dem sedan de sluppit löse. Detta förstås dock, som sådes, så långt som med säkerhet ske kan; Hwarföre, om de äro arge och djerfwe, noga bör tillses at de ej så lådane wårking om händer, hwarmed de kunna göra skada, eller bryta sig ut. I alla fall är rådeligt, at åtminstone til nätterne i afstaga denna försiktighet. Om fångar äro bångstyrige, så bör wäl 5. deras arghet tyglas, och tjenliga medel widtagas at hålla dem i styr; men också härwid bör menniskligheten rådfrågas. Sådane deras förgripelser ipekas lämpeligen kunna af wederbörande afgöras summario Processu, på det slut i hufwudsaken härigenom ej må hindras, och deras fångelse-tid ej förlängas, Kronan til drög kostnad och ofra de förolämpade til skada; Men upsyningen bör ej tillåtas, at utan skäl så handtera fångarne illa, eller tilfoga dem någon swårare plåga, utan allenast nåpisa dem för deras upstufighet och mindre förbrytelser. Göra Fångarne sig förtiente til större straff, bör om brottet först lagligen ransakas och dönnas. At besordra skynsamheten af sådane måls afgörande, böra de, hwarest tilfälle är,
af

af Slotets Rätt straxt upptagas och till snart slut befördras. Om 6. det på ena sidan ibland kan vara nödigt, at hindra en sångs fria communication och sammanstämplingar med sine hemlige medhållare och medbroderslige; (hvarföre desse ock då böra alla förvaras i särskilde rum), så bör dock wägstålen hållas jämn, så at honom på andra sidan ej betages nödiga utwägar at bereda sit lagliga förswär, om han til åfventyrs är oskyldig. Ej eller böra besök af slägt och wänner, eller oskyldiga samtal med dem, honom förwägras. Allenast wiða slags brott, fordra härwid mera försigtighet; och jämwal då kan honom åtminstone i Wäkebetjeningens närvaro en sådan hugnad utan fara förunnas. At förneka en häktad person all öfwerläggning med sin Fullmäktig, om han någon hafwer, är ock en omennistlig hårdhet, som rätt så snart kan misshandlas til den oskyldigas förtret, som nyttjas til den brottsligas bindande. 7. Til förekommande af syndig och skändelig lefnad, är wißligen stadgadt, det män och qwinnor ej måga inneslutas i samma rum. Se Kongl. Brefwet af den 23 Martii år 1699. (3fe. Cod. Just. L. IX. Tit. IV. Leg. III.) Afwen som altid bör acktas, at de icke få öfwa fräßeri och dryckenstap (Kyrko-Ordn. 17. Cap. 9. §.) och andra laster. 8. Ståndspersoner, hwilka i häkte inmanas, böra icke med de ringare uti samma rum inneslutas, så wiða de, som defutom warit wane wid flera beqwämligheter, både til sin heder derigenom skulle för mycket lida, och af sådant sällskap utstå en större olägenhet, än af sielfwa fängelser. Öfwerherens plikt är, at spara de fånglade för så många beswärligheter och plågor, som med ändamålets säkra winnande bestå kan. Af samma grund böra de som på osäkrare anledningas blifwit häktade, och ännu ej hunnit förhöras, icke instängas i samma rum med dem som blifwit i någon uppenbar misgärning grepne, och dan bekände sine brott, eller af Underrätterne äro skuldige dömda; ännu mindre med dem, som redan stuligen blifwit til aroswa misgärningar bundne; ty om de första kan med mera skäl förmodas, at de kunna vara oskyldige; hwarföre deras heder emdlerid så mycket möjligt är bör skonas; och wid sielfwa fångslandet, innan målet

let är afgjort, bör ingen nesa häftas. Se Beccaria Afhandl. om Brott och Straff §. 6. sid. 30. Fångelser bör ock icke för dem hwilka för grofwa misgjeringar anklagas, göras plågsamma; utan allenast säkrare, än för dem hwilka för mindre brott häftas; Om deremot de som äro mycket ifrige at wisja rymma och bryta sig ut, hårdare förwaras, så måga de stylla sig sielfwe; således kan det synas mindre obilligt, at den bekante Capitaine Norcross blef innesluten uti en Järnbur (Se hans Leswernes beskrifning sid. 157.); Dock bör jämnwäl härwid menniskligheten tagas til rads. Men at med swåra kädjor och bultar beswåra dem som wisja sig stilla och fridlige, i synnerhet innan de ännu sluteligen äro dömda, tyckes wisserligen wara mindre nödvändigt, då häftet för öfrigt är wäl bewakadt och bewakadt. Likaledes kan wid fångars förslande wäl wara nödigt at binda dem; men at i oränt wäl skruwa på dem handföswor, så at bloden ei sällan sprittar ut emellan naglarne, och det ofta endast för at kunna sticka med dem en halfwårt gånge i stället för pålitelige och duktige karlar, eller för at lindra Skjuts-rättarens möda, måste förekomma hwar och en uemisska, som hafwer et ömt och Christeligt hjerta, grymt och ohyggeligt. De wårdslösa anstalter, som wid fångars förande ofta fogas, hwarigenom händer, at de därunder som tidast på flykten undkomma, skulle förtjena at närmare betraktas; men tiden och rummet tillåter mig det nu icke. Afwen som jag ock nödgas förbigå at omröra de så kallade hårdare Fångelser, hwarigenom anklagade plåga tvingas til bekännele, och som äro en slags tortur, hwiskas grymhet wår Store och Nådige Konungs milda och Faderliga Hjerta emot alla sina underåttare, jämnwäl de brottlige ibland dem, uti Swea Rike afskaffat. Se Kongl. Brefwet af den 27 Aug. år 1772.

